بسمه تعالی

تحولات اخیر همکاری‌های تجاری ترکیه و اتحادیه اروپا و فرصت‌های صادراتی ایران

خلاصه مدیریتی

ترکیه و اتحادیه اروپا در چارچوب همکاری‌های تجاری خود، ۸۴ پیشنهاد جدید برای حذف یا کاهش حقوق گمرکی و تعیین سهمیه واردات برخی مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای صنعتی را بررسی می‌کنند که در صورت تصویب، از ژوئیه ۲۰۲۷ به اجرا درمی‌آیند. ترکیه در حال حاضر نیز برای ۲٬۱۰۵ ردیف کالایی، از جمله شمار قابل توجهی از مواد شیمیایی و محصولات مورد نیاز صنایع، معافیت یا تخفیف گمرکی برقرار کرده است. هدف از این اقدامات، کاهش هزینه واردات مواد اولیه و حمایت از تولیدکنندگان صنعتی است. این تسهیلات می‌تواند برای صادرکنندگان ایرانی نیز فرصت ایجاد کند؛ زیرا در صورت مطابقت محصولات آنها با شرایط مقرر، امکان واردات برخی کالاهای ایرانی به ترکیه با حقوق گمرکی کمتر فراهم می‌شود. این فرصت، همراه با توافقات اخیر ترکیه و اتحادیه اروپا برای تسهیل تجارت و گسترش همکاری‌های صنعتی، می‌تواند زمینه افزایش صادرات برخی محصولات شیمیایی، پتروشیمی و صنعتی ایران به بازار ترکیه را تقویت کند.

دو طرف در سومین نشست تجاری ترکیه و اتحادیه اروپا که ۱۳ اکتبر ۲۰۲۶ در بروکسل برگزار شد، بر کاهش موانع تجاری، تسهیل امور گمرکی، هماهنگی مقررات صنعتی و گسترش همکاری میان بنگاه‌های تولیدی تأکید کردند. رفع یکی از موانع سامانه کنترل واردات ترکیه (TAREKS) و پیشرفت در اجرای توافق شناسایی متقابل شرکت‌های

مورد تأیید گمرکی، از نتایج این مذاکرات بود. اهمیت این همکاری‌ها با توجه به حجم ۲۱۷٫۶ میلیارد یورویی مبادلات کالایی ترکیه و اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۵ و جایگاه اروپا به‌عنوان مهم‌ترین بازار صادراتی ترکیه، بیشتر نمایان می‌شود.

در میان درخواست‌های جدید برای ژوئیه ۲۰۲۷، ترکیه خواستار تعیین سهمیه واردات با حقوق گمرکی کاهش‌یافته یا صفر برای پنج محصول شامل پلی‌اتر پلی‌ال، ترکیبات کاتالیستی حاوی نیکل و تنگستن، کاربید زیرکونیوم، ۴-هیدروکسی‌دی‌فنیل‌آمین و رنگدانه زرد ۱۲۰ شده است. علاوه بر این، برای محصولاتی مانند اسید استیک، وینیل استات، بوتیل آکریلات، اکریلونیتریل و پارافین، سهمیه‌های گمرکی مصوب وجود دارد. ارتباط این محصولات با صنایع شیمیایی، پتروشیمی و تولید مواد اولیه صنعتی ایران، امکان بررسی فرصت‌های جدید صادراتی را فراهم می‌کند.

حذف یا کاهش حقوق گمرکی می‌تواند هزینه واردات مواد اولیه را برای تولیدکنندگان ترک کاهش دهد و زمینه رقابت بهتر محصولات ایرانی را در این بازار فراهم سازد. البته برخورداری از این مزایا به مطابقت مشخصات فنی کالا با مقررات، اعتبار معافیت، ظرفیت باقی‌مانده سهمیه و دریافت مجوز واردات بستگی دارد. همچنین این تسهیلات مختص ایران نیست و صادرکنندگان سایر کشورها نیز در صورت احراز شرایط می‌توانند از آنها استفاده کنند.

از سوی دیگر، گسترش همکاری‌های صنعتی ترکیه و اتحادیه اروپا می‌تواند تقاضای صنایع صادرات‌محور ترکیه برای برخی مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای را افزایش دهد. این موضوع فرصتی برای توسعه همکاری شرکت‌های ایرانی با تولیدکنندگان ترک و انعقاد قراردادهای بلندمدت تأمین مواد اولیه فراهم می‌کند. تسهیل امور گمرکی و توسعه شبکه حمل‌ونقل ترکیه و اروپا نیز می‌تواند در صورت کاهش توقف کامیون‌ها و بهبود عملکرد مرزهای مشترک ایران و ترکیه، به کاهش هزینه و زمان حمل کالا کمک کند.

در مجموع، **مهم‌ترین اقدام پیشنهادی، شناسایی محصولات ایرانی مشمول معافیت‌ها و سهمیه‌های گمرکی ترکیه و مقایسه آنها با آمار صادرات ایران به این کشور در سال ۲۰۲۶ است.** در مرحله بعد، بررسی توان تولید و صادرات شرکت‌های ایرانی، شناسایی کارخانه‌ها و واردکنندگان واجد شرایط در ترکیه و پیگیری قراردادهای تأمین مستمر می‌تواند زمینه استفاده عملی از این فرصت‌ها و افزایش صادرات کشور را فراهم سازد.

مقدمه

ترکیه به دلیل موقعیت جغرافیایی، ظرفیت صنعتی، شبکه گسترده حمل‌ونقل و برخورداری از اتحادیه گمرکی با اتحادیه اروپا، جایگاه مهمی در مناسبات اقتصادی جمهوری اسلامی ایران دارد. این کشور علاوه بر آنکه یکی از بازارهای صادراتی و منابع تأمین کالاهای مورد نیاز ایران محسوب می‌شود، از طریق شبکه تولید و توزیع خود ارتباط گسترده‌ای با بازارهای اروپایی دارد. ازاین‌رو، تغییر در مقررات تجاری و صنعتی ترکیه و اتحادیه اروپا می‌تواند بر شرایط رقابت، هزینه مبادلات و ظرفیت همکاری بنگاه‌های ایرانی با شرکت‌های ترک تأثیر بگذارد.

اتحادیه گمرکی ترکیه و اتحادیه اروپا که از ابتدای سال ۱۹۹۶ اجرا شده، با تسهیل مبادلات بخش عمده کالاهای صنعتی، زمینه پیوند صنایع ترکیه با زنجیره‌های تولید و تأمین اروپا را فراهم کرده است. در سال ۲۰۲۵ ارزش مبادلات کالایی دو طرف به ۲۱۷٫۶ میلیارد یورو رسید و اروپا همچنان مهم‌ترین بازار صادراتی ترکیه باقی ماند. این وابستگی متقابل، هماهنگی مقررات گمرکی و صنعتی را به یکی از موضوعات اصلی مناسبات اقتصادی آنکارا و بروکسل تبدیل کرده است.

در سال ۲۰۲۶، دو طرف همکاری‌های خود را در زمینه تسهیل گمرکی، هماهنگی استانداردهای صنعتی، رفع موانع غیرتعرفه‌ای و توسعه زیرساخت‌های تجاری ادامه داده‌اند. هم‌زمان، در چارچوب سازوکار تعلیق حقوق گمرکی و سهمیه‌های تعرفه‌ای، درخواست‌های جدیدی برای کاهش هزینه واردات مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای صنعتی در دست بررسی قرار گرفته است.

با توجه به ظرفیت‌های ایران در بخش‌های شیمیایی، پتروشیمی و برخی صنایع معدنی و تولیدی، این تحولات می‌تواند فرصت‌هایی برای توسعه صادرات به ترکیه فراهم کند. شناسایی کالاهای مشمول معافیت‌ها، بررسی شرایط استفاده از تسهیلات و تعیین نیاز واقعی صنایع ترکیه، مبنای بهره‌برداری از این فرصت‌ها خواهد بود.

۱. تحولات اخیر همکاری‌های تجاری ترکیه و اتحادیه اروپا

سومین نشست تجاری ترکیه و اتحادیه اروپا در ۱۳ اکتبر ۲۰۲۶ با حضور عمر بولات، وزیر تجارت ترکیه، و ماروش شفچوویچ، کمیسر تجارت و امنیت اقتصادی اتحادیه اروپا، در بروکسل برگزار شد. در این نشست، طرفین درباره رفع موانع دسترسی به بازار، تسهیل امور گمرکی، هماهنگی مقررات صنعتی و توسعه همکاری میان بنگاه‌های اقتصادی گفت‌وگو کردند.

از مهم‌ترین نتایج نشست، رفع یکی از موانع مربوط به کنترل‌های وارداتی در سامانه TAREKS ترکیه بود. این سامانه برای کنترل کالاهای وارداتی براساس ارزیابی ریسک استفاده می‌شود و برخی رویه‌های آن از موضوعات مورد اختلاف فعالان اقتصادی اروپایی بود. همچنین دو طرف از پیشرفت در هماهنگی مقررات ماشین‌آلات ترکیه با مقررات اتحادیه اروپا استقبال کردند و ادامه همکاری درباره نظارت وارداتی، تجارت دیجیتال، برچسب‌گذاری انرژی و شناسایی متقابل امضاهای الکترونیکی را مورد تأکید قرار دادند.

در حوزه گمرکی، توافق شناسایی متقابل فعالان اقتصادی مجاز که در ۱۶ ژوئیه ۲۰۲۶ تصویب شد، وارد مرحله آماده‌سازی اجرایی شده است. وزارت تجارت ترکیه در ۱۹ اکتبر اعلام کرد اقدامات فنی مربوط به تبادل الکترونیکی اطلاعات شرکت‌های مورد تأیید به مراحل پایانی رسیده و از شرکت‌های واجد شرایط خواست رضایت خود را برای اشتراک اطلاعات گمرکی با طرف اروپایی ثبت کنند.

اجرای کامل این توافق می‌تواند به کاهش برخی کنترل‌های تکراری و تسهیل مبادلات شرکت‌های واجد شرایط ترکیه و اتحادیه اروپا کمک کند. با این حال، بهره‌مندی از تسهیلات یادشده به تکمیل مراحل اجرایی آن بستگی دارد و برای صادرکنندگان ایرانی امتیاز مستقلی ایجاد نمی‌کند.

در بخش مالی نیز ترکیه در نشست اقتصادی دوم ژوئیه ۲۰۲۶، تمایل خود را برای پیوستن به منطقه واحد پرداخت یورویی اروپا (SEPA) اعلام کرد. تحقق این اقدام می‌تواند هزینه و زمان پرداخت‌های یورویی میان شرکت‌های ترکیه و اروپا را کاهش دهد و فعالیت بنگاه‌های ترک در تجارت خارجی را تسهیل کند.

با وجود پیشرفت‌های اخیر، گزارش ۴ نوامبر ۲۰۲۶ کمیسیون اروپا نشان می‌دهد اختلافات مربوط به برخی تعرفه‌های اضافی، مقررات وارداتی و هماهنگی قوانین گمرکی همچنان ادامه دارد. بنابراین، همکاری‌های اخیر عمدتاً به رفع موانع اجرایی و افزایش هماهنگی‌های فنی معطوف بوده و نوسازی جامع اتحادیه گمرکی هنوز نهایی نشده است.

۲. معافیت‌های گمرکی و سهمیه‌های وارداتی ترکیه

وزارت تجارت ترکیه برای کاهش هزینه تأمین مواد اولیه مورد نیاز صنایع، از سازوکار تعلیق حقوق گمرکی و تعیین سهمیه‌های تعرفه‌ای استفاده می‌کند. در مواردی که یک ماده اولیه یا کالای واسطه‌ای در ترکیه و اتحادیه اروپا تولید

نمی‌شود یا تولید آن پاسخگوی نیاز صنایع نیست، امکان حذف یا کاهش حقوق گمرکی واردات آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در این چارچوب، تعلیق حقوق گمرکی معمولاً برای کالاهایی اعمال می‌شود که تولید کافی از آنها وجود ندارد و سهمیه تعرفه‌ای نیز امکان واردات مقدار مشخصی از یک کالا با نرخ گمرکی ترجیحی را فراهم می‌کند. درخواست‌های مربوط با مشارکت ترکیه و کمیسیون اروپا بررسی می‌شوند و تغییرات مصوب معمولاً از ابتدای ژانویه یا ژوئیه هر سال به اجرا درمی‌آیند.

براساس فهرست ارائه‌شده برای دوره ژوئیه ۲۰۲۷، مجموعاً ۸۴ درخواست جدید در دست بررسی است که ۷۶ مورد آن به تعلیق یا اصلاح معافیت‌های گمرکی و هشت مورد به ایجاد سهمیه تعرفه‌ای مربوط می‌شود. از میان درخواست‌های سهمیه‌ای، پنج مورد از سوی ترکیه مطرح شده است.

ترکیه در حال حاضر نیز برای ۲٬۱۰۵ ردیف کالایی معافیت یا تخفیف گمرکی برقرار کرده که شامل ۲٬۰۶۵ ردیف با نرخ صفر و ۴۰ ردیف با نرخ کاهش‌یافته غیرصفر است. نزدیک به ۴۸ درصد این ردیف‌ها در فصل ۲۹ تعرفه گمرکی، مربوط به مواد شیمیایی آلی، قرار دارند. این تمرکز از نظر تعداد ردیف‌ها، اهمیت مواد شیمیایی در سیاست تأمین نهاده‌های صنعتی ترکیه را نشان می‌دهد.

در کنار این معافیت‌ها، اتحادیه اروپا نیز براساس مقرره شماره ۱۴۶۵/۲۰۲۶، فهرست سهمیه‌های تعرفه‌ای خود را از اول ژوئیه ۲۰۲۶ اصلاح کرده است. فهرست مربوط شامل ۱۲۶ شماره سهمیه با نرخ حقوق گمرکی صفر است. با این حال، سهمیه‌های اتحادیه اروپا لزوماً در قلمرو گمرکی ترکیه قابل استفاده نیستند و اعمال تسهیلات مشابه در ترکیه به مقررات این کشور بستگی دارد.

۳. درخواست‌های جدید ترکیه برای ژوئیه ۲۰۲۷

ترکیه پیشنهاد کرده است از ابتدای ژوئیه ۲۰۲۷ برای پنج محصول صنعتی و شیمیایی، سهمیه‌های وارداتی جدید با حقوق گمرکی کاهش‌یافته یا صفر برقرار شود. این پیشنهادها برای دوره اول ژوئیه تا ۳۱ دسامبر ۲۰۲۷ مطرح شده‌اند و همچنان در مرحله بررسی قرار دارند.

جدول ۱ | سهمیه‌های پیشنهادی ترکیه برای ژوئیه ۲۰۲۷

کالا	کد تعرفه	سهمیه پیشنهادی
پلی‌اتر پلی‌ال با مشخصات شیمیایی معین	۳۹۰۷ ۲۹ ۲۰	۲۹٬۸۵۶ تن
اجزای کاتالیست حاوی نیکل و تنگستن	۳۸۱۵ ۱۱ ۰۰	۷۵۰ تن
کاربید زیرکونیوم	۲۸۴۹ ۹۰ ۹۰	۱۴٫۹۵ تن
۴-هیدروکسی‌دی‌فنیل‌آمین	۲۹۲۱ ۴۴ ۰۰	۱۰ تن
رنگدانه زرد ۱۲۰	۳۲۰۴ ۱۷ ۰۰	۵ تن

پلی‌اتر پلی‌ال با سهمیه پیشنهادی ۲۹٬۸۵۶ تن، از نظر مقدار درخواستی مهم‌ترین قلم این گروه است. این ماده در تولید محصولات پلی‌یورتانی و برخی صنایع پایین‌دستی پتروشیمی کاربرد دارد. با توجه به ظرفیت‌های صنعتی ایران، بررسی امکان تأمین این محصول برای بازار ترکیه می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

با این حال، درخواست ترکیه به نوع مشخصی از پلی‌اتر پلی‌ال با ویژگی‌های شیمیایی تعیین‌شده مربوط است و تمامی محصولات دارای عنوان مشابه را دربرنمی‌گیرد. بنابراین، برای شناسایی ظرفیت صادراتی باید مشخصات فنی تولیدات داخلی با شرح دقیق کالای درخواستی مقایسه شود.

در مورد ترکیبات کاتالیستی، کاربید زیرکونیوم و سایر مواد شیمیایی تخصصی نیز بررسی ظرفیت واقعی تولید، خلوص محصول، کاربرد صنعتی و امکان صادرات ضروری است. این اقلام ممکن است از نظر فناوری تولید و شرایط مصرف با محصولات متداول صنایع شیمیایی کشور تفاوت داشته باشند.

در همین فهرست، درخواست تعلیق حقوق گمرکی نوع مشخصی از پلی‌اتیلن سبک خطی (LLDPE) با کد تعرفه ۳۹۰۱۱۰۱۰ نیز مطرح شده است. این درخواست از سوی لهستان ارائه شده و مربوط به کوپلیمر معینی از اتیلن و بوتن است. با توجه به ظرفیت تولید پلی‌اتیلن در ایران، بررسی امکان عرضه محصول منطبق با مشخصات مورد درخواست می‌تواند اهمیت داشته باشد؛ هرچند این درخواست به‌خودی‌خود به معنای برقراری معافیت جدید برای واردات ترکیه نیست.

٤. سهمیه‌های گمرکی موجود و ظرفیت صادراتی ایران

در کنار درخواست‌های جدید، ترکیه براساس مقررات جاری برای تعدادی از مواد اولیه و محصولات صنعتی سهمیه واردات با حقوق گمرکی صفر برقرار کرده است. در میان این اقلام، برخی محصولات شیمیایی و پتروشیمی از نظر ارتباط با ظرفیت‌های تولیدی ایران اهمیت بیشتری دارند.

جدول ۲ | سهمیه‌های مصوب واردات صنعتی ترکیه

کالا	سقف سهمیه
وینیل استات	۱۰۷٬۰۰۰ تن
اسید استیک با خلوص حداقل ۹۹ درصد	۷۰٬۰۰۰ تن
بوتیل آکریلات	۶۵٬۰۰۰ تن
اکریلونیتریل با مصرف تعیین‌شده	۶۰٬۰۰۰ تن
پارافین	۱۰٬۰۰۰ تن
اسید فسفرو با خلوص حداقل ۹۸٫۵ درصد	۲٬۰۰۰ تن

براساس تصمیم شماره ۱۰۷۹۲ ترکیه، سهمیه‌های مذکور از اول ژانویه ۲۰۲۶ تا ۱۵ فوریه ۲۰۲۷ اعتبار دارند و استفاده از آنها مستلزم دریافت مجوز واردات از وزارت تجارت این کشور است. مطابق بخشنامه اجرایی شماره ۱/۲۰۲۶، سهمیه‌ها به واحدهای صنعتی مصرف‌کننده مواد اولیه اختصاص می‌یابد و مجوزهای صادرشده قابل انتقال به اشخاص ثالث نیستند.

این مقررات برای صادرکنندگان ایرانی از دو جهت اهمیت دارند. نخست، وجود سهمیه برای یک ماده اولیه می‌تواند بیانگر نیاز صنایع ترکیه به تأمین خارجی آن باشد. دوم، کاهش حقوق گمرکی ممکن است بر قیمت تمام‌شده واردات و شرایط رقابت عرضه‌کنندگان خارجی تأثیر بگذارد.

در عین حال، سقف سهمیه نشان‌دهنده میزان واردات واقعی یا ظرفیت باقی‌مانده برای استفاده نیست. همچنین برخورداری از سهمیه به انطباق مشخصات کالا، شرایط مصرف نهایی و دریافت مجوز از سوی واردکننده ترک بستگی دارد.

بر این اساس، شناسایی فرصت‌های صادراتی باید بر محصولاتی متمرکز شود که علاوه بر برخورداری از ظرفیت تولید داخلی، از نظر مشخصات فنی با مقررات ترکیه مطابقت داشته و دارای مصرف‌کننده صنعتی مشخص در این کشور هستند.

در این زمینه، اسید استیک، وینیل استات، بوتیل آکریلات، اکریلونیتریل و پارافین از جمله اقلامی هستند که بررسی آمار واردات ترکیه، ظرفیت تولید ایران و وضعیت شرکت‌های مصرف‌کننده آنها می‌تواند اطلاعات کاربردی برای توسعه صادرات فراهم کند.

بر اساس آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران، ارزش صادرات پنج گروه کالایی مرتبط با معافیت‌ها و درخواست‌های تعرفه‌ای مورد بررسی به ترکیه در سال ۱۴۰۴، حدود ۸۵،۱۲ میلیون دلار بوده است که بیشترین سهم به پلی‌اتیلن با ۷۰،۴۰ میلیون دلار، پارافین با ۱۲،۲۸ میلیون دلار و اسید استیک با ۲،۰۱ میلیون دلار اختصاص داشته است. در شش‌ماهه نخست سال ۱۴۰۵ نیز صادرات پنج گروه کالایی مرتبط، مجموعاً حدود ۴۰،۸۴ میلیون دلار ثبت شده که شامل ۲۹،۰۵ میلیون دلار پلی‌اتیلن، ۱۰،۵۵ میلیون دلار پارافین، ۱،۱۱ میلیون دلار کاتالیست‌های پایه نیکل، ۸۴،۷ هزار دلار پلی‌اتر و ۳۹،۵ هزار دلار وینیل استات بوده است. این آمار نشان‌دهنده برخورداری ایران از ظرفیت صادراتی بالفعل در برخی مواد اولیه و محصولات صنعتی مورد نیاز ترکیه، به‌ویژه پلی‌اتیلن و پارافین است. با این حال، ارقام مذکور در سطح گروه‌های تعرفه‌ای شش‌رقمی استخراج شده و انطباق تمامی محصولات صادرشده با مشخصات فنی

کالاهای مشمول معافیت‌ها و سهمیه‌های گمرکی هنوز احراز نشده است. ازاین‌رو، بررسی دقیق محصولات قابل عرضه، شناسایی شرکت‌های صنعتی مصرف‌کننده در ترکیه و پیگیری قراردادهای تأمین مستمر می‌تواند زمینه بهره‌برداری عملی از این فرصت‌ها و توسعه صادرات ایران را فراهم سازد.

جدول ۳ | صادرات اقلام مرتبط با سهمیه‌های تعرفه‌ای ترکیه
ارزش صادرات ایران به ترکیه | سال ۱۴۰۴ و شش‌ماهه نخست ۱۴۰۵

کالا / گروه کالایی	کد تعرفه	ارزش سال ۱۴۰۴	ارزش ۶ماهه ۱۴۰۵
پلی‌اتیلن با چگالی کمتر از ۰٫۹۴	۳۹۰۱۱۰	۷۰٬۴۰۰٬۲۸۰	۲۹٬۰۵۰٬۹۸۱
پارافین با روغن کمتر از ۰٫۷۵٪	۲۷۱۲۲۰	۱۲٬۲۸۴٬۰۳۶	۱۰٬۵۵۴٬۸۹۲
اسید استیک	۲۹۱۵۲۱	۲٬۰۱۳٬۶۷۳	—
کاتالیست‌های پایه نیکل	۳۸۱۵۱۱	۳۹۵٬۴۹۳	۱٬۱۰۹٬۹۱۷
پلی‌اترها	۳۹۰۷۲۹	۲۴٬۹۰۰	۸۴٬۶۹۴
وینیل استات	۲۹۱۵۳۲	—	۳۹٬۵۲۳
جمع صادرات ثبت‌شده		۸۵٬۱۱۸٬۳۸۲	۴۰٬۸۴۰٬۰۰۷

«—» یعنی صادراتی در گروه تعرفه‌ای مربوط ثبت نشده است.
منبع: آمار گمرک ایران؛ ارقام براساس HS۶ است و به‌معنای انطباق فنی قطعی با سهمیه‌های ترکیه نیست.

در میان اقلام مورد بررسی، پلی‌اتیلن و پارافین بیشترین سهم را از ارزش صادرات ایران به ترکیه داشته‌اند؛ به‌طوری‌که صادرات این دو محصول در سال ۱۴۰۴ به‌ترتیب ۷۰،۴۰ و ۱۲،۲۸ میلیون دلار و در شش‌ماهه نخست ۱۴۰۵ معادل ۲۹،۰۵ و ۱۰،۵۵ میلیون دلار ثبت شده است. صادرات کاتالیست‌های پایه نیکل نیز از ۳۹۵،۵ هزار دلار در سال ۱۴۰۴ به ۱،۱۱ میلیون دلار در شش‌ماهه نخست ۱۴۰۵ رسیده و صادرات پلی‌اترها در همین دوره‌ها به‌ترتیب ۲۴،۹ و ۸۴،۷ هزار دلار بوده است. همچنین در سال ۱۴۰۴ حدود ۲،۰۱ میلیون دلار اسید استیک به ترکیه صادر شده، در حالی که

در شش‌ماهه نخست ۱۴۰۵ صادراتی برای این محصول ثبت نشده است. در مقابل، صادرات وینیل استات که در سال ۱۴۰۴ ثبت نشده بود، در شش‌ماهه نخست ۱۴۰۵ به ۳۹،۵ هزار دلار رسیده است. این ارقام بیانگر وجود سابقه صادراتی ایران در برخی گروه‌های کالایی مرتبط با معافیت‌ها و سهمیه‌های تعرفه‌ای ترکیه است؛ هرچند به دلیل تفاوت طول دوره‌های آماری، مقایسه مستقیم آنها مبنای تعیین نرخ رشد سالانه نیست.

برای بوتیل آکریلات، اکریلونیتریل، کاربید زیرکونیوم، ۴-هیدروکسی‌دی‌فنیل‌آمین، رنگدانه زرد ۱۲۰ و اسید فسفرو نیز در کدهای تعرفه شش‌رقمی مربوط، صادراتی به ترکیه در سال ۱۴۰۴ و شش‌ماهه نخست ۱۴۰۵ ثبت نشده است. با توجه به اینکه درخواست‌های تعرفه‌ای ترکیه به محصولاتی با مشخصات فنی معین اختصاص دارند، وجود سابقه صادرات در یک گروه کالایی لزوماً به معنای امکان استفاده از تسهیلات مربوط نیست. همچنین درخواست معافیت پلی‌اتیلن از سوی لهستان ارائه شده و بهره‌مندی احتمالی از آن در ترکیه به وجود مقررات متناظر بستگی دارد. بر این اساس، تطبیق مشخصات فنی محصولات ایرانی با اقلام مشمول معافیت‌ها، بررسی ظرفیت تولید داخلی و شناسایی شرکت‌های صنعتی مصرف‌کننده در ترکیه می‌تواند مبنای تعیین اولویت‌های صادراتی و پیگیری قراردادهای تأمین مستمر قرار گیرد.

۵. آثار احتمالی معافیت‌ها بر رقابت‌پذیری صادرات ایران

حذف یا کاهش حقوق گمرکی می‌تواند هزینه تأمین مواد اولیه وارداتی را برای تولیدکنندگان ترکیه کاهش دهد. در صورت برخورداری محصولات ایرانی از شرایط مقرر، این موضوع ممکن است زمینه بهبود رقابت‌پذیری آنها را در مقایسه با کالاهای مشمول تعرفه‌های بالاتر فراهم کند.

با این حال، معافیت‌های مورد بررسی به ایران اختصاص ندارند. تولیدکنندگان سایر کشورها نیز در صورت تأمین کالاهای منطبق با مشخصات فنی و شرایط قانونی می‌توانند از مزایای مشابه بهره‌مند شوند. ازاین‌رو، کاهش حقوق گمرکی لزوماً موجب افزایش سهم ایران از بازار ترکیه نخواهد شد و رقابت میان تأمین‌کنندگان همچنان بر پایه قیمت، کیفیت، شرایط پرداخت، هزینه حمل و استمرار عرضه شکل می‌گیرد.

موضوع دیگر، میزان تقاضای واقعی صنایع ترکیه است. درخواست ایجاد سهمیه یا تعلیق حقوق گمرکی می‌تواند نشانه نیاز تولیدکنندگان به مواد اولیه وارداتی باشد، اما میزان خرید و سهم کشورهای تأمین‌کننده باید از طریق آمار تجارت خارجی بررسی شود.

در این چارچوب، مقایسه واردات ترکیه از جهان با صادرات ایران به این کشور در سطح کد تعرفه شش‌رقمی، امکان شناسایی بازارهایی را فراهم می‌کند که ایران در آنها سهم محدود یا ظرفیت توسعه صادرات دارد. بررسی قیمت واحد واردات، کشورهای رقیب و تغییرات تقاضا نیز می‌تواند به تعیین اولویت‌های تجاری کمک کند.

از سوی دیگر، نقش شرکت‌های ترک در استفاده از سهمیه‌ها تعیین‌کننده است. با توجه به اینکه بخشی از تسهیلات به تولیدکنندگان صنعتی مصرف‌کننده مواد اولیه اختصاص دارد، ارتباط مستقیم با بنگاه‌های واجد شرایط می‌تواند زمینه بهره‌برداری عملی از معافیت‌ها را تقویت کند.

بنابراین، مهم‌ترین مزیت این مقررات برای ایران، فراهم شدن امکان شناسایی دقیق‌تر نیازهای صنعتی بازار ترکیه و پیگیری قراردادهای تأمین مواد اولیه با شرکت‌های مصرف‌کننده است.

٦. توسعه همکاری با صنایع صادرات‌محور ترکیه

گسترش همکاری‌های صنعتی ترکیه و اتحادیه اروپا می‌تواند فرصت‌های دیگری برای تولیدکنندگان ایرانی ایجاد کند. صنایع ماشین‌آلات، خودرو، قطعه‌سازی، تجهیزات الکتریکی، نساجی و محصولات شیمیایی ترکیه ارتباط گسترده‌ای با بازار اروپا دارند و بخشی از مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای مورد نیاز خود را از بازارهای خارجی تأمین می‌کنند.

بهبود شرایط فعالیت این صنایع، در صورت افزایش تولید و صادرات، می‌تواند تقاضای آنها برای برخی نهاده‌های وارداتی را افزایش دهد. در چنین شرایطی، تولیدکنندگان ایرانی که از نظر قیمت، کیفیت و استمرار تأمین توان رقابت داشته باشند، می‌توانند همکاری خود را با بنگاه‌های ترک توسعه دهند.

این همکاری‌ها می‌تواند از فروش مواد اولیه فراتر رود و زمینه قراردادهای بلندمدت تأمین، تولید مشترک، ساخت قطعات مجاز و ارائه خدمات فنی را فراهم کند. چنین الگویی به افزایش ثبات صادرات ایران و توسعه ارتباط میان بنگاه‌های صنعتی دو کشور کمک خواهد کرد.

در همین زمینه، پیشنهاد قانون تسریع صنعتی اتحادیه اروپا نیز اهمیت دارد. این پیشنهاد با هدف تقویت ظرفیت تولید و رقابت‌پذیری صنایع اروپایی مطرح شده و ترکیه در مذاکرات اخیر خواستار حفظ جایگاه صنایع خود در زنجیره تولید اروپا شده است.

نتیجه این فرایند می‌تواند بر شرایط تأمین مواد اولیه، استانداردهای تولید و همکاری صنایع ترکیه با عرضه‌کنندگان خارجی تأثیر بگذارد. ازاین‌رو، صادرکنندگان ایرانی علاقه‌مند به همکاری با صنایع صادرات‌محور ترکیه باید تغییرات مقررات صنعتی اروپا را نیز در برنامه‌ریزی تجاری خود مورد توجه قرار دهند.

۷. ظرفیت‌های حمل‌ونقل و ترانزیت

تسهیل امور گمرکی میان ترکیه و اتحادیه اروپا می‌تواند به افزایش کارایی شبکه حمل‌ونقل متصل به بازارهای اروپایی کمک کند. کاهش کنترل‌های تکراری، توسعه تبادل الکترونیکی اطلاعات و هماهنگی رویه‌های گمرکی، از جمله عواملی هستند که می‌توانند زمان و هزینه حمل کالا را کاهش دهند.

برای ایران، بهره‌مندی از این تحولات به عملکرد گذرگاه‌های مشترک و ظرفیت زیرساخت‌های حمل‌ونقل وابسته است. در صورت استمرار توقف‌های طولانی کامیون‌ها در مرزهای ایران و ترکیه، بخشی از مزایای تسهیل تجارت در مسیر اروپا از بین خواهد رفت.

گذرگاه بازرگان–گورباولاغ به‌عنوان یکی از مسیرهای اصلی حمل‌ونقل جاده‌ای، در این زمینه اهمیت ویژه‌ای دارد. توسعه سامانه‌های پیش‌اظهاری الکترونیکی، تبادل اطلاعات گمرکی، مدیریت ریسک، افزایش هماهنگی عملیاتی و بهبود ظرفیت پذیرش کامیون‌ها می‌تواند به کاهش زمان انتظار و افزایش قابلیت پیش‌بینی حمل کمک کند.

اتحادیه بین‌المللی حمل‌ونقل جاده‌ای نیز در گزارش اوت ۲۰۲۶، بر اهمیت مسیر بازرگان–گورباولاغ و استفاده از سامانه TIR-EPD و مسیرهای سبز گمرکی برای تسهیل عبور محموله‌ها تأکید کرده است.

همچنین توسعه ارتباط ریلی ترکیه با اروپا و بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل ترکیبی می‌تواند فرصت‌هایی برای افزایش کارایی جابه‌جایی کالا ایجاد کند. استفاده ایران از این ظرفیت‌ها به هماهنگی شبکه‌های حمل‌ونقل، هزینه خدمات و تقاضای واقعی صادرکنندگان و واردکنندگان بستگی دارد.

در مجموع، بهبود عملکرد مرزهای مشترک و کاهش هزینه حمل می‌تواند مکمل بهره‌برداری از معافیت‌های تعرفه‌ای باشد و موقعیت رقابتی کالاهای ایرانی را در بازار ترکیه تقویت کند.

۸. الزامات مقرراتی و مهلت‌های تصمیم‌گیری

استفاده از معافیت‌های گمرکی و سهمیه‌های تعرفه‌ای ترکیه به شرایط مشخصی وابسته است. برای اقلام دارای معافیت جاری، مشخصات فنی، اعتبار مقررات، شرایط مصرف نهایی و مجوز واردات باید احراز شود. درخواست‌های جدید سال ۲۰۲۷ نیز تا زمان تصویب نهایی، مبنای برخورداری از تسهیلات گمرکی نخواهند بود.

در مورد سهمیه‌های اتحادیه اروپا نیز باید توجه داشت که مقررات آنها لزوماً به واردات ترکیه تسری نمی‌یابد. همچنین گردش آزاد کالا در چارچوب اتحادیه گمرکی، به‌تنهایی منشأ تولید کالا را تغییر نمی‌دهد و استفاده از مزایای مربوط به مبدأ تابع مقررات مستقل است.

همچنین همکاری‌های گمرکی ترکیه و اتحادیه اروپا با توجه بیشتر به مقررات منشأ، کنترل صادرات و شفافیت زنجیره تأمین همراه است. در نشست اکتبر ۲۰۲۶، دو طرف موضوع همکاری برای جلوگیری از دور زدن تحریم‌های اتحادیه اروپا را نیز بررسی کردند.

ازاین‌رو، استفاده از ظرفیت‌های تجاری جدید باید با رعایت مقررات مربوط به کالا، شرکت‌های طرف قرارداد، کاربرد نهایی و شرایط قانونی صادرات و واردات انجام شود.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

توسعه همکاری‌های تجاری ترکیه و اتحادیه اروپا، به‌ویژه توافقات اخیر برای تسهیل امور گمرکی و هماهنگی مقررات صنعتی، در کنار بررسی ۸۴ درخواست جدید تعرفه‌ای برای ژوئیه ۲۰۲۷ و برخورداری ۲،۱۰۵ ردیف کالایی از معافیت‌ها و تخفیف‌های گمرکی ترکیه، ظرفیت‌هایی برای گسترش صادرات مواد اولیه و محصولات صنعتی ایران به این کشور فراهم کرده است. بخش قابل توجهی از این تسهیلات به مواد شیمیایی و کالاهای واسطه‌ای مورد نیاز صنایع اختصاص دارد و پنج درخواست جدید ترکیه برای تعیین سهمیه‌های وارداتی نیز عمدتاً محصولات تخصصی شیمیایی و صنعتی را شامل می‌شود.

آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد صادرات پنج گروه کالایی مرتبط با معافیت‌ها و درخواست‌های تعرفه‌ای مورد بررسی، در سال ۱۴۰۴ حدود ۸۵،۱۲ میلیون دلار و در شش‌ماهه نخست ۱۴۰۵ حدود ۴۰،۸۴ میلیون دلار بوده است. پلی‌اتیلن و پارافین بیشترین سهم را در این مبادلات داشته‌اند و صادرات کاتالیست‌های پایه نیکل، پلی‌اترها، اسید استیک و وینیل استات نیز بیانگر وجود سابقه تجاری در برخی دیگر از گروه‌های کالایی است. با این حال، برخورداری از تسهیلات تعرفه‌ای مستلزم انطباق دقیق مشخصات فنی کالا، احراز شرایط قانونی واردات و در موارد مشمول سهمیه، دریافت مجوز از سوی شرکت‌های ترک است.

بر این اساس، **اولویت پیشنهادی برای جمهوری اسلامی ایران، تطبیق فهرست معافیت‌ها و سهمیه‌های ترکیه با ظرفیت تولید و صادرات داخلی، شناسایی شرکت‌های صنعتی مصرف‌کننده در ترکیه و**

پیگیری قراردادهای بلندمدت تأمین مواد اولیه است. هم‌زمان، استفاده از فرصت‌های ناشی از گسترش همکاری‌های صنعتی ترکیه و اروپا و پیگیری کاهش توقف کامیون‌ها در گذرگاه‌های مشترک، به‌ویژه بازرگان–گوربولاغ، می‌تواند به کاهش هزینه مبادلات، افزایش رقابت‌پذیری محصولات ایرانی و توسعه پایدار مناسبات تجاری دو کشور کمک کند.

تهیه شده در اداره مدیترانه، ۱۷ آبان ماه ۱۴۰۵